

EVLİ KADININ SOYADI PROBLEMİ*

Kübra Kamelya EFEDAYIOĞLU**

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5396-6421>

DOI: 10.30915/abd.700001

Makalenin Geldiđi Tarih: 04.01.2018 **Kabul Tarihi:** 04.09.2018

* **Bu makale hakem incelemesinden geçmiştir ve TÜBİTAK–ULAKBİM Veri Tabanında indekslenmektedir.**

** Avukat, Ankara Barosu. Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı Özel Hukuk Yüksek Lisans Programı Öğrencisi.

ÖZ

Kişiliğin ayrılmaz bir parçası olan soyadı, kişiye sıkı sıkıya bağlı kişilik haklarından olup kişinin bu hakkından vazgeçmesi, onu devretmesi ve ondan feragat etmesi mümkün değildir. Türk Medeni Kanunu'nun 26 ve 27. maddelerinde özel öneminden dolayı adın korunması yoluna gidilmesine rağmen TMK'nın 187. maddesinde yıllarca kendi soyadı ile tanınmış, çevre edinmiş, şöhret olmuş kadının evlendiği zaman kocasının soyadını almak zorunda bırakılması, Anayasa'ya aykırılık teşkil ettiği gibi uluslararası hukukla da bağdaşmamaktadır. Bu çalışmada esas itibarıyla evli kadının soyadı meselesindeki iç hukuk düzenlemeleri, yabancı hukuklardaki durum ve yargı kararları incelendikten sonra, mevcut iç hukuk düzenlemelerinin Anayasa ve uluslararası hukuka aykırılığı tespit edilecek ve TMK'nın 187. maddesi ile ilgili belli başlı değişiklik önerileri şahsi önerimizle birlikte ifade edilecektir. Zira hayatın her alanında aktif olarak yer alan kadının evlendikten sonra soyadını değiştirme mecburiyetinin olmadığı yasal düzenlemeye ihtiyaç bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Soyadı, Kişilik Hakkı, Medeni Kanun, Evli Kadın, Anayasa ve Uluslararası Hukuka Aykırılık.

MARRIED WOMAN'S LAST NAME PROBLEM

ABSTRACT

The surname, which is an inseparable part of the personality, is strictly personal personality, and it is not possible for a person to give up, transfer, or waive this right. Even though the Turkish Civil Code's 26th and 27th Articles have been taken for the protection of the name due to its special importance, it has been contradicted to the Constitution that woman had to take the surname of the husband when she get married in Turkish Civil Code's 187th Article. It is also incompatible with International Law. In this study, after examining the domestic law regulations on the subject of the married woman's surname, the situation in the foreign law and the judicial decisions, the current domestic law regulations will be determined to be contrary to the Constitution and International Law and the specific amendment to Article 187 of the Turkish Civil Code will be expressed together with the personal recommendation. Because, there is a need for a legal arrangement where the woman who is actively involved in all areas of life does not have to change her surname after marriage.

Keywords: Surname, Personality Right, Civil Code, Married Woman, Contrary to the Constitution and the International Law.

GİRİŞ

Kişinin hangi aileye ait olduğu gösteren, kişinin ailesini tanımlayan ve diğer ailelerden gelen kişilerden ayrılmasını sağlayan ada, “soyadı” denilmektedir. Bir kişinin kimliğinin belirlenmesinde en önemli unsur olan soyadı, kişiye sıkı sıkıya bağlı olan kişilik haklarından biridir. Soyadı; soybağı, evlat edinme, idari karar, mahkeme kararı, seçme ya da evlenme yoluyla kazanılmaktadır.

Türk Hukukunda evlenen kadının soyadı ile ilgili yasal düzenleme TMK m.187 olup boşanan kadının kişisel durumu ve buna bağlı olarak soyadının ne olacağı da TMK m.173’te düzenlenmiştir. Yasal düzenlemeler incelendiğinde, yıllarca kendi soyadı ile tanınmış, çevre edinmiş, şöhret olmuş kadınların, evlenmekle kocasının soyadını almak zorunda kaldıkları ve resmi ya da özel kayıtlara kocasına ait soyadını bildirme zorunluluğu altında bırakıldıkları görülmektedir. TMK’deki her iki maddede de kadınlara karşı ayrımcılık sürmekte olup, özellikle 187. madde gereğince evlendiğinde kocasının soyadını almak zorunda bırakılan kadının boşandığında bu defa 173. madde gereğince kocasının soyadını bırakarak evlenmeden önceki soyadını yeniden almasının öngörülmesi, hakkaniyete aykırılık teşkil etmektedir. Ayrıca halihazırdaki iç hukuk düzenlemelerinin Anayasa’ya ve uluslararası hukuka aykırı olduğu da rahatlıkla söylenebilir.

Bu çalışmada konuya ışık tutabilmesi açısından ilk olarak genel olarak soyadından bahsedilecek; bu kapsamda sırasıyla soyadı kavramı, soyadının hukuki niteliği ve soyadının kazanılması açıklanacaktır. Devamında ise çalışmanın odak noktasını oluşturan evli kadının soyadı konusuna geçilecektir. Burada evli kadının soyadı konusundaki iç hukuk düzenlemeleri ile yabancı hukuklardaki durum irdelenecek; sonrasında Anayasa Mahkemesi, AİHM ve Yargıtay kararları ışığında yargı kararlarında evli kadının soyadına ne şekilde yaklaşıldığı tespit edilecek ve TMK m.187’nin Anayasa ve uluslararası hukuka aykırılığı incelenecektir. Çalışmanın son kısmında ise TMK m.187 ile ilgili değişiklik önerileri ile şahsi önerimize yer verilecektir. Son olarak, genel bir değerlendirmenin yapılacağı sonuç bölümüyle çalışma nihayetlenilecektir.

I. GENEL OLARAK SOYADI

A. Soyadı Kavramı

Tüm insanlar sahip oldukları kişiliğin bir unsuru olarak, diğerlerinden ayırt edilmeyi sağlayan bir ad ve soyadına sahiptirler. Ad ve soyadı, kişiyi diğer kişilerden ayırmaya yarayan hukuki bir araç olarak onun kimliğinin ayrılmaz bir parçasını oluşturur.^[1] Ad, kişiyi diğer kişilerden ayırmaya ve kimliğini tespit etmeye yarayan sosyal ve hukuki araçlardan biri olduğundan bu önemine istinaden hem genel kanunlarda hem de özel kanunlarda özel olarak düzenlenmiştir. Bu düzenlemelere Soyadı Kanunu, Nüfus Hizmetleri Kanunu, Türk Medeni Kanunu örnek olarak gösterilebilir.^[2]

Soyadı Kanununa göre dar anlamda ad, herkesin taşımak zorunda olduğu öz ad (ön ad) ve soyadından oluşur (m.1).^[3] Aynı ailenin fertlerini, bir diğer deyişle, aynı soyadını taşıyan kişileri birbirinden ayırmaya yarayan ad, öz adı olup bir kimsenin birden fazla öz ada sahip olmasına herhangi bir engel yoktur.^[4]

Soyadı, belli bir ailenin bireylerini diğer ailenin bireylerinden ayırmaya yarayan, bir ailenin fertlerini birbirine bağlayan ve nesilden nesile geçen addır.^[5] Yani soyadı, kişinin hangi aileye ait olduğunu gösterir; kişinin ailesini tanımlar ve diğer ailelerden gelen kişilerden ayrılmasını sağlar.^[6] Her kişinin bir soyadının bulunması mecburi olup soyadı resmidir, kesindir ve kural olarak değişmez; ancak haklı nedenler olursa hakim kararı ile değiştirilebilir.^[7]

-
- [1] **Abik** Yıldız, Kadının Soyadı ve Buna Bağlı Olarak Çocuğun Soyadı, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara 2005, s. 31.
- [2] **Zeytin** Zafer / **Ergün** Ömer, Türk Medeni Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Gözden Geçirilmiş 3. Baskı, Ankara 2017, s. 93.
- [3] **Zeytin** / **Ergün**, s. 93.
- [4] **Abik**, s. 31.; **Zeytin** / **Ergün**, s. 94.
- [5] **Abik**, s. 31.; **Öztan** Bilge, Medeni Hukuk'un Temel Kavramları, Turhan Kitabevi, 37. Baskı, Ankara 2012, s. 295.
- [6] **Kayıhan** Şaban / **Ünlütepe**, Mustafa Medeni Hukuk Bilgisi, Seçkin Yayıncılık, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 3. Baskı, Ankara 2016, s. 230.
- [7] **Öztan**, *Medeni Hukuk'un Temel Kavramları*, s. 295.

B. Soyadının Hukuki Niteliği

Bir kişinin kimliğinin belirlenmesinde en önemli unsur olan soyadı, şahsa sıkı sıkıya bağlı olan kişilik haklarından^[8] Soyadının bir kişilik hakkı olması sebebiyle, kişinin soyadından vazgeçmesi, onu devretmesi ve ondan feragat etmesi mümkün değildir. Soyadı üzerindeki hak, mutlak haklardan olması sebebiyle herkese karşı ileri sürülebilir.^[9]

Medeni Kanun, diğer değerlerden farklı olarak adı ayrıca koruma yoluna gitmiştir (TMK m. 26-27) ve TMK m. 26'da soyadı üzerindeki hakkın korunmasına ilişkin özel bir hüküm sevk edilmiştir.^[10] Kanun koyucu tarafından böyle bir hüküm sevk edilmemiş olsaydı da soyadı üzerindeki hakkın yine de korunduğu söylenebilirdi. Zira bu hak, kişilik hakkı olması sebebiyle aynı zamanda TMK m. 23 ve devamında öngörülen kişiliğin korunmasına ilişkin hükümler uyarınca genel hükümler çerçevesinde korunmaktadır.^[11]

Moroğlu, hukukumuz açısından soyadının bütün özelliklerinin kadınlar açısından geçerli olmadığını ifade etmiştir. Buna göre, hukuki niteliği açısından bir kişilik hakkı olan soyadının işlevi ve özellikleri 2001 tarihli Medeni Kanun'un 187. maddesinde görüleceği gibi sadece erkekler için geçerli olmakta, "medeni halindeki" her değişiklik, yasa gereği sadece kadının soyadının değişmesini zorunlu kılmaktadır.^[12] Adın amacı her kişiyi toplum içerisinde teşhis ve diğer kişilerden ayırma olduğundan adın değişmemesinde kişisel yararlar yanında toplumsal yararlar da vardır ve bir kimse kanun gereği zorunlu olarak taşıdığı öz adını ve soyadını dilediği gibi dilediği zaman değiştiremez. TMK, ancak haklı bir sebep bulunması halinde öz ad ve soyadın değiştirilmesine müsaade etmiştir (TMK m. 27).^[13] Görüldüğü

[8] **Yılmaz** Merve, "Evli Kadının Soyadı", TAAD, Yıl:3 Sayı:10, 2012, s. 131.; **Altunel** Mesude, "Evli Kadının Soyadı", Adalet Dergisi, Sayı: 51, 2015, s. 178.; **Abik**, s. 38.; **Ayan** Mehmet / **Ayan** Nurşen, *Kişiler Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Gözden Geçirilmiş 8. Baskı, Ankara 2016, s. 141.

[9] **Yılmaz**, s. 131.; **Altunel**, s. 178.; **Abik**, s. 38.

[10] **Yılmaz**, s. 131.; **Ayan** M. / **Ayan** N., s. 141.

[11] **Yılmaz**, s. 132.; **Abik**, s. 39.

[12] **Moroğlu** Nazan, "Kadının Kimlik Sorunu 'Kadının Soyadı'", TBB Dergisi, Sayı: 99, 2012, s. 246-247.

[13] **Oğuzman** M. Kemal / **Seliçi** Özer / **Oktay-Özdemir** Saibe, *Kişiler Hukuku*, Filiz Kitabevi, Gözden Geçirilmiş ve Yenilenmiş 12. Bası, İstanbul 2012, s. 115.; Adın değiştirilemeyeceği kuralı ile ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz: **Abik**, s. 41-47.

üzere, hukukumuzda kural olarak adın değiştirilemeyeceği ve ancak istisnai hallerde değişikliğe müsaade edilmesi benimsenmişken kadınlar açısından medeni hallerindeki her değişiklik neticesinde soyadında değişikliğe gidilmesi kanaatimizce, aşağıda daha ayrıntılı açıklanacağı üzere anayasaya ve uluslararası hukuka aykırılık teşkil etmektedir.

C. Soyadının Kazanılması

1. Soybağı Yoluyla Kazanma

Soyadı, kanun gereğince doğumla kazanılır; yani, bir kişi doğduğu anda bir soyadına sahip olur.^[14] TMK m. 321 uyarınca, çocuk ana ve baba evli ise ailenin soyadını taşır. Ailenin soyadı da aslında koca(baba) nın soyadı olacağından ana ve babası evli iken doğan çocuk babasının soyadını taşıyacaktır.^[15] Bununla birlikte, evliliğin sona ermesinden itibaren 300 gün içinde doğan çocuklar ile gaipliğe karar verilmesi halinde, kaybolma ya da son haber alma tarihinden itibaren 300 gün içinde doğan çocukların da aile soyadını alacağı kabul edilmelidir. İlâveten, evliliğin sona ermesinden 300 gün geçtikten sonra doğan; fakat ananın evlilik sırasında gebe kaldığının ispatlanması sonucu babalık karinesinden yararlanan çocuk ile ana babası sonradan evlenen çocuk da aile soyadını taşıyacaktır.

TMK m. 321'de daha önce “*Çocuk ana ve baba evli değilse ananın soyadını taşır. Ancak ana önceki evliliğinden dolayı çifte soyadı taşıyorsa çocuk onun bekarlık soyadını taşır.*” şeklinde bir ifade yer almaktaydı ve hükmün gerekçesinde ana ve babası evli olmayan çocuğun babası ile arasında tanıma ya da babalık hükmü sonucu soybağı kurulmuş olsa bile yine anasının soyadını taşıyacağı ifade edilmekteydi. Ancak Anayasa Mahkemesi, 02.07.2009 tarih 2005/114 Esas ve 2009/105 Karar sayılı kararı ile TMK m. 321'de yer alan “... evli değilse ananın” ibaresini Anayasa'nın 10, 11 ve 41.maddelerine aykırı olması sebebiyle iptal etmiş ve iptal edilen ibarenin doğuracağı boşluk kamu yararını ihlal edici nitelikte görüldüğünden iptal hükmünün Resmi Gazete'de yayımlandığı 07.10.2009 tarihinden başlayarak 1 yıl sonra yürürlüğe girmesine karar verilmiştir.^[16] Anayasa Mahkemesinin

[14] **Yılmaz**, s. 132.; **Abik**, s. 55.; **Kayıhan / Ünlütepe**, s. 230.

[15] **Abik**, s. 55.; **Dural** Mustafa / **Öğüz** Tufan, *Kişiler Hukuku*, Filiz Kitabevi, 17. Baskı, İstanbul 2016, s. 169.

[16] **Yılmaz**, s. 133-134.; **Oğuzman / Seliçi / Oktay-Özdemir**, s. 108.; **Dural / Öğüz**, s. 170.

iptal kararından sonra çocuğun ana babasının evli olmaması hali için soyadı, diğer kanunların düzenlenmesine ve Medeni Kanun'daki babalığa ilişkin genel hükümlere bırakılmıştır. Nüfus Hizmetleri Kanunu ve bu kanunun uygulanmasına ilişkin Yönetmelikte tanıma ya da babalık davası sonucu babalığa hüküm verilmesi halinde babanın soyadının alınmasına imkan sağlayan düzenleme ile birlikte eğer bu durumlardan biri yoksa ananın soyadının alınacağına dair düzenleme bulunmaktadır (NHK m. 28; Yön. m. 23, 103 ve 109). Ancak nihayetinde hakları belirleyen kanunun TMK olması gerekliliğinden dolayı iptal kararının içeriğine uygun bir düzenlemenin TMK'da yapılması ihtiyacı vardır.^[17]

2. Evlat Edinme Yoluyla Kazanma

TMK m. 314/III'te soyadının evlat edinme yoluyla kazanılması düzenlenmiş olup hükme göre, “*Evlatlık küçük ise evlat edinenin soyadını alır. Evlat edinen isterse çocuğa yeni bir ad verebilir. Ergin olan evlatlık, evlat edinilme sırasında dilerse evlat edinenin soyadını alabilir.*”^[18] Dolayısıyla, eğer evlatlık küçük ise evlat edinenin soyadını alır; fakat ergin ise kendisine bir seçim hakkı tanınır; ergin olan evlatlık, evlat edinme sırasında evlat edinenin soyadını kendiliğinden kazanamaz.^[19] Evlat edinenin soyadını almak istediği evlat edinilme sırasında bildirilmemiş ise ergin olan evlatlık, asıl ailesinin soyadını taşımaya devam eder. Bununla birlikte ergin olan evlatlık, evlat edinme sırasında kendi soyadını kullanmayı tercih etmişse, sonradan evlat edinenin soyadını taşımak istese dahi bu mümkün olmayacaktır.^[20]

Nüfus Kanunu'nun 29. maddesine göre, “... *evlat edinilen evli bir erkek ise evlat edinenin hanesine karı ve çocukları ile birlikte aktarma suretiyle yazılır ve evlat edinenin soyadını alırlar. Evlat edinilen evli kadın ise evlat edinme evlat edinen ve evlatlığın künyelerine işaret edilerek kadın kocası hanesinde kocası soyadı ile kalır.*”. Evlat edinilen kadın eşinden boşanır ise, bu halde evlat edinenin soyadını alır.^[21]

[17] Oğuzman / Selici / Oktay-Özdemir, s. 108-109.

[18] Yılmaz, s. 137.; Ayan M. / Ayan N., s. 145.

[19] Yılmaz, s. 137.; Oğuzman / Selici / Oktay-Özdemir, s. 112.; Abik, s. 60.

[20] Yılmaz, s. 137.; Abik, s. 61.

[21] Yılmaz, s. 137.; Abik, s. 62.

Evlat edinme ilişkisi sona ererse evlatlık eski soyadına döner. Ancak unutulmamalıdır ki evlat edinenin ölümü evlatlık ilişkisini sona erdirmediğinden bu durumda evlatlık, evlat edinenin soyadını taşımaya devam eder.^[22]

3. İdari Kararla Kazanma

Soyadı Kanunu'nun 7. maddesinde soyadı olmayanlara Soyadı Kanunu'nun Resmi Gazete'de yayımlandığı 02.07.1934 tarihinden itibaren 2 yıl içinde bir soyadı seçmeleri için süre verilmiş ve Kanun'un 8. maddesinde kendiliğinden bir soyadı seçmeyenler ile ana babası belli olmayanlara soyadı verme yetkisinin o yerin en büyük mülki amirine ait olduğu ifade edilmiştir.^[23]

Nüfus Hiz. Kanunu'nun 19. maddesinin III. fıkrasında ise ana babası belli olmayan bulunmuş ve zihinsel özürlü çocukların soyadını nüfus memurunun koyacağı hüküm altına alınmıştır. Böylece iki kanunda farklı kurumlara yetki verilmiştir. Türk vatandaşlığına geçişte ise Türk adı alınması zorunluluğu olmadığından Türk vatandaşlığı verilmesine ilişkin kararlarda öz ad ve soyadı değişikliği yapılmaması gerekir.^[24]

4. Mahkeme Kararıyla Kazanma

Soyadı kişinin kimliğinin belirlenmesinde en önemli unsurlardan biri olduğundan ad ve soyadın değişmezliği kuralı çağdaş hukuk sistemlerinde temel bir ilkedir ve bu sebeple rastgele isim değişikliği yapılmasına izin verilmemiştir. Ad ve soyadın değişmezliği ilkesine kanun koyucu tarafından TMK m. 27'de istisna getirilmiştir.^[25] TMK m. 27/I'e göre, "*Adın değiştirilmesi, ancak haklı sebeplere dayanılarak hakimden istenebilir*". Haklı sebeplerin neler olduğu, somut olayın özellikleri dikkate alınarak (adın birçok kişi tarafından alınmış olup da karışıklığa neden olması, anlaşılmasının ve telaffuzunun güç olması, gülünç ya da küçük düşürücü olması gibi) hakim tarafından belirlenecektir.^[26] Nüfus Kanunu m. 46/III'te de benzer olarak "*... Ad ve soyadının değiştirilmesi, din değiştirme suretiyle de olsa mahkeme kararı ile yapılır...soyadlarını değiştirenlerin yalnız eşiyle reşit*

[22] Oğuzman / Seliçi / Oktay-Özdemir, s. 112.; Dural / Ögüz, s. 172.

[23] Yılmaz, s. 136.; Oğuzman / Seliçi / Oktay-Özdemir, s. 112.

[24] Oğuzman / Seliçi / Oktay-Özdemir, s. 112.

[25] Yılmaz, s. 136.; Abik, s. 62.

[26] Yılmaz, s. 136.; Abik, s. 62.; İnal Nihat, Ad Yaş Kişilik Cinsiyet Dernek Vakıf Davaları, Bilge Yayınevi, 1. Baskı, Ankara 2016, s. 195.

olmayan çocuklarının soyadları birlikte değiştirilir” şeklinde bir hüküm yer almaktadır.^[27]

Soyadı Kanunu'nun 3. maddesine göre, rütbe ve memuriyet, aşiret, yabancılık, ırk ve millet isimleriyle genel ahlaka uygun olmayan veya iğrenç ve gülünç olan kelimeler soyadı olarak kullanılamayacağından bu hükme aykırı olan soyadlarının değiştirilmesi talepleri haklı sebep olarak kabul edilmelidir.^[28]

5. Seçme Yoluyla Kazanma

02.01.1935 tarihinde yürürlüğe giren Soyadı Kanunu her Türk için soyadı taşıma zorunluluğunu getirince iki yıl içinde soyadı seçme imkanı tanımıştır ve daha önce bir aile adı bulunmayanlar veya böyle bir aile adı bulunsa bile bunu soyadı olarak bildirmek istemeyenler soyadlarını serbestçe seçerek kazanmışlardır.^[29]

Soyadı Kanunu'nun 4. maddesine göre, “*Soyadı seçme vazifesi ve hakkı evlilik birliğinin reisi olan kocaya aittir. Koca ölmüş ve karısı evlenmemiş olursa veyahut koca akıl hastalığı ve akıl zayıflığı sebebiyle vesayet altında bulunuyor ve evlilik de devam ediyorsa bu hak ve vazife karınındır. Kocanın vefatıyla karı evlenmiş veya koca evvelki fıkra da zikredilen sebeplerle vesayet altına alınmış ve evlilik de zeval bulmuş ise bu hak ve vazife çocuğun baba cihetinden olan kan hısımlarından en yakın erkeğe ve bunların en yaşlısına yok ise vasiye aittir.*” Kanunun 5. maddesine göre ise, “*Mümeyyiz olan reşit soyadını seçmekte serbesttir. Akıl hastalığı ve akıl zayıflığı dolayısıyla vesayet altına alınmış olan reşidin adını babası, yok ise anası, bu da yok ise vasisi seçer.*” Kanunun yürürlüğe girdiği zamanda herkesin bir soyadı taşıma mecburiyeti ilkesinin yerine getirilebilmesi için söz konusu hükümler sevk edilmiş olmakla birlikte bu iki hükmün günümüzde uygulanabilirliği bulunmamaktadır.^[30]

[27] Abik, s. 62.

[28] Yılmaz, s. 136.

[29] Oğuzman / Seliçi / Oktay-Özdemir, s. 112.; Yılmaz, s. 135.

[30] Yılmaz, s. 135-136.

6. Evlenme Yoluyla Kazanma

Evlenmede kural, kadının kocasının soyadını almasıdır; fakat kadın evlendirme memuruna veya daha sonra nüfus idaresine yapacağı yazılı başvuruyla kocasının soyadı önünde önceki soyadını da kullanabilir. Daha önce iki soyadı kullanan kadın bu haktan sadece bir soyadı için yararlanabilir (TMK m.187).^[31] Evli kadının soyadı aşağıda ayrıntılı olarak inceleneceğinden burada yalnızca kanuni düzenlemeye değinilmekte yetinilmiştir.

II. EVLİ KADININ SOYADI

A. İç Hukukta Evli Kadının Soyadı

1. 743 Sayılı Medeni Kanunda Evli Kadının Soyadı

743 Sayılı Medeni Kanun'da evlenme ile soyadının kazanılması, yani evli kadının soyadı, 153. maddede düzenlenmiş olup maddenin 1997 yılında yapılan değişiklikten önceki ilk halinde, kadının evlenmekle kocasının aile adını (soyadını) taşıyacağı hüküm altına alınmıştır. Söz konusu hüküm emredici nitelikte olup kadın açısından kocanın soyadını taşımak hem bir yükümlülük hem de bir haktır. Diğer bir ifadeyle, koca tarafından kadının kendi soyadını taşıması hiçbir şekilde engellenemeyecektir.^[32]

Kanun koyucu tarafından 1997 yılında 4248 sayılı yasa ile 743 sayılı Medeni Kanun'un 153. maddesinde değişiklik yapılmıştır ve 153. maddenin değişik birinci fıkrası şu şekilde düzenlenmiştir: “*Kadın, evlenmekle kocasının soyadını alır; ancak evlendirme memuruna veya daha sonra nüfus idaresine yapacağı yazılı başvuru ile kocasının soyadı önünde önceki soyadını da kullanabilir. Daha önce iki soyadı kullanan kadın, bu haktan sadece bir soyadı için yararlanabilir.*” Yapılan bu değişiklikte kadının evlenme ile kocasının soyadını taşıma yükümlülüğü devam etmekle birlikte evlenen kadına kocasının soyadı önünde evlenmeden önceki soyadını kullanabilme hakkı getirilmiştir.^[33] Kanun koyucu, madde metninde “önceki soyadı” ibaresine yer vermiş; “bekarlık soyadı”ndan bahsetmemiştir. Bu sebeple kadının önceki soyadı boşandığı kocasının soyadı ise, kadın bu soyadını yeni

[31] Ayan M. / Ayan N., s. 143.; Kayıhan / Ünlütepe, s. 230.

[32] Yılmaz, s. 138.; Abik, s. 77.

[33] Yılmaz, s. 138-139.; Abik, s. 79.; Moroğlu, *Kadının Kimlik Sorunu 'Kadının Soyadı'*, s. 255.

kocasının soyadı ile birlikte taşıyabilecektir.^[34] O halde, önceki soyadından bahsedildiğine göre, kadın evlenme sırasında hangi soyadını taşıyor ise onu kullanacak; bu, babasının ya da evlat edinenin soyadı, dul ise ilk kocasının soyadı ya da eski MK m. 141'deki hükümden yararlanarak kullandığı boşandıktan kocasının soyadı ise bu soyadı olabilecektir.^[35] Kanun koyucu tarafından sonradan nüfus idaresine yapılacak yazılı başvuru içinse herhangi bir süre öngörülmediğinden bu başvuru her zaman yapılabilecektir.^[36]

Boşanma durumunda ise boşanan kadın kural olarak kocasının soyadını kullanamayacaktır. Eski yasada kadının bu durumda “bekarlık soyadını” alacağı düzenlenmiştir. Yani boşanan kadın mutlaka bekarlık soyadına dönmek zorunda kalacaktır. Dul bir kadın evlenmiş ve boşanmış ise dulluk soyadını değil ancak bekarlık soyadını alabilecektir. Boşanan kadın kural olarak kocasının soyadını kullanamayacaktır; fakat kocasının soyadını kullanmakta yararı olduğunu ve bunun kocaya zarar vermeyeceğini kanıtladığı takdirde mahkeme kararıyla bu soyadını kullanmaya devam edebilecektir. Kadının bu hakkı süresiz olarak öngörülmemiş; koşulların değişmesi halinde kocaya, bu iznin kaldırılmasını isteyebilme yetkisi verilmiştir.^[37]

2. 4721 Sayılı Türk Medeni Kanununda Evli Kadının Soyadı

743 sayılı EMK'nın yürürlükten kaldırılması çalışmaları sırasında özellikle kadın-erkek eşitliğini ihlal eden birçok hükümden ileri adımlar atılmasına rağmen kadınlar açısından ciddi bir problem arz eden soyadı sorunu konusunda, 1 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe giren 4721 sayılı TMK'da istenen çözüme yine kavuşulamamıştır. Kanunun genel gerekçesinde “... *Değişikliklerin önemli ve oldukça büyük bir kısmı, aile hukuku alanında ve özellikle kadın-erkek eşitliğini zedelediği iddia edilen hükümlerde yapılmış, böylece bütün modern hukuk sistemlerinde benimsenmiş olan ve yürürlükteki kanunda da büyük ölçüde yer verilmiş bulunan eşitlik ilkesi*” yeni düzenlemeyle daha da pekiştirilmiş, bu ilkeye ters düşen düzenlemelerin

[34] **Yılmaz**, s. 139.; **Abik**, s. 80.; **Özcan** Bilge, Aile Hukuku, Turhan Kitabevi, 6. Bası, Ankara 2015, s. 210.

[35] **Abik**, s. 80.

[36] **Abik**, s. 79.; **Yılmaz**, s. 139.

[37] **Kılıçoğlu** Ahmet, Aile Hukuku, Turhan Kitabevi, 1. Baskı, Ankara 2015, s. 158-159.; **Kılıçoğlu Yılmaz** Kumru, “*Kadının Bitmeyen Soyadı Sorunu*”, Ankara Barosu Dergisi, Sayı: 4, 2014, s. 584.

hepsi değiştirilmiştir." ifadelerine yer verilmiştir. Gelgelelim TMK m.187 hükmüne bakıldığında, bu gerekçenin doğruluğu şüphe uyandırmaktadır.^[38]

TMK m.187 emredici nitelikte bir düzenleme olup maddeye göre, "*Kadın, evlenmekle kocasının soyadını alır; ancak evlendirme memuruna veya daha sonra nüfus idaresine yapacağı yazılı başvuruya kocasının soyadı önünde önceki soyadını da kullanabilir. Daha önce iki soyadı kullanan kadın, bu haktan sadece bir soyadı için yararlanabilir.*" Evlilik birliğinde kocanın soyadı aynı zamanda "aile soyadı" olarak kabul edilmektedir ve karı ve koca evlendikten sonra kadın, kocanın soyadını evlilik soyadı olarak kullanmakla hem yükümlüdür hem de kullanma hakkına sahiptir.^[39]

Kocasının soyadının önünde önceki soyadını kullanma hakkı, sadece kadına ait bir seçimlik hak olup kadın, evlendirme memuruna ya da evlilik sürdüğü müddetçe daha sonra nüfus idaresine yapacağı yazılı başvuru ile "önceki soyadı" nı da kullanabilir.^[40] TMK m.187'de önceki soyadından bahsedildiğine göre, kadın evlenme sırasında hangi soyadını taşıyor ise onu kullanacak; bu, babasının ya da evlat edinenin soyadı, dul ise ilk kocasının soyadı ya da TMK m.173/II'deki hükümden yararlanarak kullandığı boşandığı kocasının soyadı ise bu soyadı olabilecektir. Fakat bu son halde, kadının eski kocası m.173/III'e göre şartların değiştiğini ileri sürerek, kadının onun soyadını taşımasını engelleyebilir. Evlenmeden önce iki soyadı taşıyan kadın, ancak bunlardan birini seçerek kocasının soyadı ile birlikte kullanma hakkına sahiptir.^[41]

TMK m.173'te ise boşanan kadının kişisel durumu düzenlenmiştir. Buna göre, "*Boşanma halinde kadın, evlenme ile kazandığı kişisel durumunu korur; ancak, evlenmeden önceki soyadını yeniden alır. Eğer kadın evlenmeden önce dul idiye hakimden bekarlık soyadını taşımasına izin verilmesini isteyebilir.*

Kadının, boşandığı kocasının soyadını kullanmakta menfaati bulunduğu ve bunun kocaya bir zarar vermeyeceği ispatlanırsa, istemi üzerine hakim, kocasının soyadını taşımasına izin verir.

[38] Kılıçoğlu Yılmaz, s. 584.

[39] Dural Mustafa / Öğüz Tufan / Gümüş Mustafa Alper, Türk Özel Hukuku Cilt III Aile Hukuku, Filiz Kitabevi, Gözden Geçirilmiş 12. Baskı, İstanbul 2016, s. 58.

[40] Dural / Öğüz / Gümüş, s. 58.; Abik, s. 91.

[41] Abik, s. 92.

Koca, koşulların değişmesi halinde bu iznin kaldırılmasını isteyebilir.” Görüldüğü üzere, boşanan kadın, kural olarak artık eski kocasının soyadını taşıyamaz; evlenmeden önceki soyadına dönmek zorundadır. Bu soyadı, kadının bekarlık ya da dulluk soyadı olacaktır; ancak kadın evlenmeden önce dul idiyse hakimden dulluk soyadı yerine bekarlık soyadını taşımasına izin verilmesini isteyebilecektir.^[42]

TMK m.173, boşanan kadının belirli koşullar altında kocasının soyadını kullanmasına izin verilmesini mahkemeden talep etmesine olanak tanımış ve kadının böyle bir talepte bulunmasını “bu soyadını kullanmakta menfaati bulunması” ve “bunun kocaya bir zarar vermemesi” koşullarına bağlamıştır. Kadının, kocasının soyadını boşandıktan sonra da taşımasına izin verilmesi durumunda kocaya da şartların değişmesi halinde bu iznin kaldırılmasını isteme hakkı tanınmıştır. Koca tarafından iznin kaldırılması için açılan davada kadının o soyadını kullanmakta artık menfaatinin kalmadığının (kadının iş hayatından çekilmesi gibi) ispatlanması gerekir.^[43] Kocanın soyadını kullanmaya izin verilmesi davası ile kocanın soyadını kullanma iznini kaldırma davalarında görevli mahkeme ise aile mahkemesidir.^[44]

TMK m.173'teki sorun boşanan kadınlarla; TMK m.187'deki sorun ise evlenen kadınların soyadı ile ilgilidir. Yıllarca kendi soyadı ile tanınmış, çevre edinmiş, şöhret olmuş kadın, evlenmekle kocasının soyadını almak zorunda kalmakta ve resmi ya da özel kayıtlara kocasına ait soyadını bildirme zorunluluğu altında bırakılmaktadır.^[45] TMK'daki her iki maddede de kadınlara karşı ayrımcılık sürmektedir. Özellikle, 187. madde gereğince evlendiğinde kocasının soyadını almak zorunda bırakılan kadının boşandığında bu defa 173. madde gereğince kocasının soyadını bırakarak evlenmeden önceki soyadını yeniden almasının öngörülmesi hakkaniyete aykırılık teşkil etmektedir. Kadının kocasının soyadını kullanmakta yararının olduğunu ispatlayamaması ya da izin verilse bile her zaman kocanın iznin

[42] **Dural / Öğüz / Gümüş**, s. 137.

[43] **Kılıçoğlu Yılmaz**, s. 590-591.; **Dural / Öğüz / Gümüş**, s. 137.

[44] **Gençan** Ömer Uğur, Aile Mahkemesi Davaları, Yetkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara 2016, s. 407. Konu ile ilgili Yargıtay Kararları için bkz: **Gençan**, s. 409 vd.

[45] **Kılıçoğlu**, s. 219.

kaldırılmasını talep edebilmesi karşısında kadın yeniden soyadı değiştirmek zorunda kalacaktır.^[46]

B. Yabancı Hukuklarda Evli Kadının Soyadı

1. Fransız Hukukundaki Durum

2013-404 numaralı 17 Mayıs 2013 tarihli Kanun ile Fransa'da aynı cinsten kimselerin evlenmesi yasallaşmış ve bu önemli yenilik dışında aile adı ile ilgili önemli düzenlemeler de getirilmiştir. Kadın, kocasının soyadını taşıyıp taşıyamama konusunda özgürdür ve evlenme sonrası her eş, diğer eşin soyadını taşıyıp taşıyamama konusunda özgürdür. Yani, diğer eşin soyadını kullanma bir seçimlik haktır; bir zorunluluk değildir. Bununla birlikte, eş bu iradesini dışa vurduğu andan itibaren kullanmayı kabul ettiği diğer eşin soyadı kimlik belgelerinde yer almak zorundadır. Kadın ya da erkek eş kullanmak üzere soyadı olarak diğer eşin soyadı seçebileceği gibi çift soyadı da seçebilir. Bu halde, kullanılacak soyadı kendi soyadı ile eşinin soyadının birleşmesinden meydana gelir ve hangisinin önde hangisinin sonda yer alacağına kullanacak olan eş karar verir; kullanmak üzere seçilen soyadı kimlik belgelerinde aile soyadından sonra yer alır.^[47]

2004-439 numaralı 26 Mayıs 2004 tarihli Kanunla boşanmanın sonuçları yeniden düzenlenmiş ve boşanma sonrasında eşlerin diğer eşin soyadını kaybedeceği öngörülmüştür. Boşanan kadın, bu durumda eşinin soyadını kullanamaz; ancak çocukları ya da kendisi için o soyadını kullanmakta yararı olduğunu ispatlayabilirse hakimin izni ve boşandığı kocasının rızasıyla soyadını kullanmaya devam edebilir.^[48]

2. Alman Hukukundaki Durum

BGB 1355/I uyarınca, bir aile adı belirlenerek bu adın kullanılmasına karar verilmişse aile adının nasıl belirleneceği BGB 1355/II'de gösterilmiştir. BGB 1355/II'de aile adının belirlenmesi amacıyla iki seçim olanağı tanınmıştır:

-
- [46] **Moroğlu**, *Kadının Kimlik Sorunu 'Kadının Soyadı'*, s. 256-257.; **Moroğlu** Nazan, "Medeni Yasaya Göre Kadının Soyadı ve Bir Öneri", İstanbul Barosu Dergisi, Sayı: 5, 2005, s. 1502.
- [47] **Helvacı** Serap / **Kocabaş** Gediz, "Fransız, Alman, İsviçre ve Türk Hukuklarında Kadının Soyadı", MÜHFHAD Prof. Dr. Mehmet Akif Aydın'a Armağan Özel Sayı Cilt 21, Sayı: 2, 2015, s. 618.
- [48] **Helvacı** / **Kocabaş**, s. 618-619.

Eşlerden birinin doğum yoluyla elde ettiği soyadı ya da nüfus idaresine yapılacak beyan sırasında sahip olunan güncel soyadından birinin seçilerek aile adı olarak kullanılması mümkündür. Bunun haricinde kadın ve erkeğin soyadlarının bir bölümünün ya da tamamının birleştirilmesi yoluyla yeni bir aile adı oluşturulamaz. Diğer eşin soyadını aile adı olarak kabul eden eş, bundan böyle aile adına sahip olmakla birlikte kendi soyadını da aile adının önüne ya da sonuna ekleyerek kullanma hakkına sahiptir (BGB 1355/IV); bu “ekleme” hakkının kullanılabilmesi için aile adının belirlenmiş olması gerekir.^[49] 1994 yılında yürürlüğe giren aile adına ilişkin yasaya göre, eşler ortak bir aile adı seçmemişlerse, eşlerden her biri evlenmeye rağmen kendi soyadını korumaya devam eder. Evliliğin ölüm ya da boşanma gibi bir sebeple sona ermesi durumunda, eşler bir aile adı seçmişlerse sağ kalan veya boşanan eş, evlenme yoluyla sahip olduğu aile adını korur; fakat aile adını kullanma hakkına sahip olan taraf doğum yoluyla kazandığı soyadına ya da aile adını almadan önceki soyadına dönmek isterse bu arzusunu nüfus idaresine beyan edebilir.^[50] Bununla birlikte, aile adının da korunması isteniyorsa doğum yoluyla kazandığı soyadının ya da aile adının belirlenmesi sırasında sahip olunan soyadının, aile adının önüne ya da arkasına eklenerek kullanılması da mümkündür.^[51]

Aile adının bulunması durumunda ortak çocukların da bu aile adına tabi olacağı hususu tartışmadan uzaktır; eşlerin kendi soyadlarını koruması durumunda ortak çocukların hangi soyadını alacağı meselesi de kanun koyucu tarafından açıklığa kavuşturulmuştur: Ana ve baba velayet hakkına birlikte sahip olup farklı soyadları kullanmaktaysa, çocuğun soyadı ana ve baba tarafından, ana ve babanın soyadlarından birinin seçilerek nüfus idaresine beyan edilmesi ile belirlenir. Ana ve babanın velayet hakkına birlikte sahip olmadığı durumlarda ise çocuk, kimin velayeti altındaysa doğum anında onun sahip olduğu soyadını alır (BGB 1617).^[52]

[49] Helvacı / Kocabaş, s. 622-624.

[50] Moroğlu, *Kadının Kimlik Sorunu ‘Kadının Soyadı’*, s. 253.; Moroğlu, *Medeni Yasa’ya Göre Kadının Soyadı ve Bir Öneri*, s. 1499.; Helvacı / Kocabaş, s. 625-626.

[51] Helvacı / Kocabaş, s. 626.

[52] Helvacı / Kocabaş, s. 625-626. Alman hukukunda evli kadının ve çocuğun soyadı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: Abik, s. 167 vd.

3. İsviçre Hukukundaki Durum

İsviçre Hukukunda kadınları evlenmekle birlikte soyadı konusunda çektikleri sıkıntılardan kurtarmak amacıyla 30 Eylül 2011 tarihinde bir revizyon gerçekleştirilmiş ve yeni düzenlemeler 1 Ocak 2013 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu düzenlemelere göre, evlenmeye rağmen eşler kendi soyadlarını korurlar, taşımaya devam ederler. Eşler, nüfus memurluğuna, erkeğin ya da kadının soyadını ailenin ortak soyadı (aile adı) olarak kullanmak istediklerini beyan edebilirler. Eşler, kendi soyadlarını korumaları durumunda çocuklarının hangi soyadını taşıyacağına karar verirler; haklı sebeplerin varlığı halinde, nüfus memurluğu eşleri bu yükümlülükten kurtarabilir (ZGB Art. 160). Ayrıca ZGB Art. 119'da, evlenmekle soyadını değiştiren eşin boşanmadan sonra bunu korumaya devam edeceği; ancak dilerse nüfus memurluğuna başvurmak suretiyle bekarlık soyadını alabileceği de hüküm altına alınmıştır.^[53]

4. İspanya Hukukundaki Durum

İspanya Hukukunda evlilikte eşlerin soyadı, kanunla düzenlenmemiştir. Her iki eş de kendi soyadlarını kullanmayı sürdürebilecekleri gibi ortak bir soyadı da kararlaştırabilirler. Ayrıca kadının, kendi soyadına kocasının soyadını ekleme hakkı da bulunmaktadır.

Çocuklar ise anne ve babanın soyadından oluşan ikili bir soyadı alırlar ve ilk soyadı, babanın soyadı olur. Çocukların kendi çocuklarına geçirecekleri soyadı ise taşıdıkları ilk soyadıdır. Çocuk reşit olduktan sonra soyadlarının sırasını değiştirme hakkına da sahiptir.^[54]

C. Yargı Kararlarında Evli Kadının Soyadı

1. Anayasa Mahkemesi Kararları

a) Kadın erkek eşitliği açısından “*kadın evlenmekle kocasının soyadını alır*” kuralı, Anayasa'nın eşitlik ilkesine aykırılığı nedeniyle hem 1926 tarihli Medeni Kanun hem de 2001 tarihli Medeni Kanun açısından Anayasa Mahkemesi'ne götürülmüş ve iptali istenmiştir. Anayasa Mahkemesi, kadının soyadına ilişkin 20 Eylül 1998 tarih ve 61/59 sayılı kararıyla Medeni

[53] **Kılıçoğlu**, s. 159-160. İsviçre hukukunda evli kadının soyadı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: Abik, s. 144 vd.; **Helvacı / Kocabaş**, s. 626-633.

[54] **Abik**, s. 200.

Kanun'un "kadın evlenmekle kocasının soyadını alır" maddesinin iptal istemini "bu durum eşitliğe aykırı değildir" diye reddetmiştir ve ret kararının gerekçesi 15.11.2002 tarihinde yayımlanmıştır. Ret gerekçesinde: "... İtiraz konusu kural kimi sosyal gerçeklerin zorunluluklarından ve yasa koyucunun yıllar boyu kökleşmiş bir geleneği kurumsallaştırmasından kaynaklanmaktadır. Aile isminin kuşaktan kuşağa doğumla geçmesiyle aile birliği devam etmiş olacaktır. Kamu yararı, kamu düzeni ve kimi zorunluluklar soyadının kocadan geçmesinin tercih nedeni olduğunu göstermektedir. Kaldı ki itiraz konusu kuralda aile isminin sadece erkeğin soyadına bağlanacağı öngörülmeyp, kadın başvurduğunda kocanın soyadıyla birlikte önceki soyadını da kullanma olanağı vardır. Kadının evlenmekle kocasının soyadını almasının cinsiyet ayırımına dayanan bir farklılaşma yarattığı savı da yersizdir. Anayasa'nın 10. maddesindeki eşitlik, herkesin her yönden aynı kurallara bağlı olacağı anlamına gelmez. Durum ve konularındaki özellikler kimi kişiler için değişik kural ve uygulamaları gerekli kılabilir. Yasa koyucunun aile soyadı olarak kocanın soyadına öncelik vermesi, bu haklı nedenler karşısında eşitliğe aykırılık oluşturmaz..." denilmektedir. Dikkate değer olan bir diğer husus, Anayasa Mahkemesi'nin bir başka kararında "modern aile hukukunun dayanağı olan eşlerin eşit haklara sahip olmaları ilkesi ve Anayasanın 10. maddesinde yer alan kanun önünde eşitlik ilkesiyle bağdaşmadığı" gerekçesine açıkça yer verdiği halde kadının soyadı konusunda bu görüşünden ayrılmış olmasıdır. Mahkemenin, "Kadının Soyadı" kuralına ilişkin iptal isteminin reddi kararına muhalif kalan başkan Mustafa Bumin, üyeler Fulya Kantarcıoğlu ile Yalçın Acargün, Türkiye'nin 1985 yılında onayladığı Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Kaldırılması Sözleşmesi'nin "farklı cinslerin eşit haklara sahip olması" ilkesinin esas alınması gerektiğine işaret etmişlerdir.^[55]

b) Anayasa Mahkemesi, 2001 tarih ve 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu'nun 187. maddesinin Anayasa'nın 2., 10., 12., 17., 41. ve 90. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemiyle yapılan itiraz hakkında 10.3.2011 tarihinde 2009/85 E.- 2011/49 K. sayılı kararı ile oy çokluğuyla itirazın reddine karar vermiştir.

[55] **Moroğlu**, *Kadının Kimlik Sorunu 'Kadının Soyadı'*, s. 258-259.; **Moroğlu**, *Medeni Yasaya Göre Kadının Soyadı ve Bir Öneri*, s. 1506.; **Altunel**, s. 182.

Ret kararının gerekçesinde özetle: “... İtiraz konusu “Kadın evlenmekle kocasının soyadını alır” kuralının da aile birliğinin korunması ve aile bağlarının güçlendirilmesi başta olmak üzere; nüfus kayıtlarının düzenli tutulması, resmi belgelerde karışıklığın önlenmesi ve soyun belirlenmesi gibi kamu yararı ve kamu düzeni gerekleri nedeniyle kabul edildiği anlaşılmaktadır. ... İtiraz konusu kural ile aile ismi olarak kullanılan soyadının kuşaktan kuşağa geçmesiyle, Türk toplumunun temeli olan aile birliği ve bütünlüğünün devamı sağlanmış olmaktadır. Soyadının kişilik haklarından olması, ona hiçbir müdahalede bulunulamayacağı anlamına gelmez. Yasa koyucunun soyadı kullanımına kamu yararı ve kamu düzeni gerekleri uyarınca Anayasa’ya uygun olmak koşuluyla müdahalede takdir hakkının bulunduğu açıktır. ... Yasa koyucunun aile soyadı konusundaki takdir hakkını, aile birliği ve bütünlüğünün korunması ve aile bağlarının güçlendirilmesi başta olmak üzere, kamu yararı ve kamu düzeninin gerektirdiği kimi zorunluluklar nedeniyle, eşlerden birisine öncelik tanıyacak biçimde kullanmasının hukuk devletine aykırı bir yönü bulunmamaktadır. Kaldı ki itiraz konusu kuralda kadının başvurusu durumunda önceki soyadını kocasının soyadının önüne ekleyerek kullanabileceği belirtilerek, kişilik hakkı ile kamu yararı arasında adil bir dengenin kurulması da sağlanmıştır. Kadının evlenmekle kocasının soyadını almasının cinsiyet ayırımına dayanan bir farklılaşma yarattığı savı da yerinde değildir. Durum ve konumlarındaki özellikler, kimi kişiler ya da topluluklar için değişik kuralları gerekli kılabilir. Belirtilen gerekçelerle yasa koyucunun takdir yetkisi kapsamında aile soyadı olarak kocanın soyadına öncelik vermesi eşitlik ilkesine aykırılık oluşturmamaktadır” denilmiş; ayrıca TMK’nın 187. maddesinin Anayasanın 90. maddesiyle ilgisinin olmadığı da belirtilmiştir. Karara muhalif üyelerin karşı oy yazılarında, kadının kimlik sorunu, kadın erkek eşitliği ile Anayasa ve uluslararası sözleşmeler karşısında, 187. maddenin iptal edilmesi gerektiği konusunda haklı gerekçeler ileri sürülmüştür.^[56]

c) Anayasa Mahkemesi, 2013/2187 başvuru numaralı ve 19.12.2013 tarihli 2013/187 sayılı (07.01.2014 tarih ve 28875 sayılı RG), TMK m.187’nin iptali sonucunu doğurmayan bireysel başvuru kararında TMK m.187 hükmünün Anayasa’nın 17. maddesinde güvence altına alınan kişinin

[56] Altunel, s. 183-184.; Moroğlu, Kadının Kimlik Sorunu ‘Kadının Soyadı’, s. 259-260. Karara ilişkin ayrıntılı değerlendirme için bkz: Çakırca Seda İrem, “Evli Kadının Soyadına İlişkin Güncel Gelişmelerin Değerlendirilmesi”, İÜHF M C. LXX, Sayı: 2, 2012, s. 149 vd.

manevi varlığının korunması ve geliştirilmesi hakkını ihlal ettiğine, davacının kocasının soyadını kullanmak zorunda olmadığına hükmetmiştir.^[57] Mahkemenin kararına daha ayrıntılı bakıldığında, 21.03.2013 tarihinde yapılan bireysel başvuruda TMK m.187'ye dayanılarak yapılan uygulama ile Anayasa'nın 2,10, 12, 17, 20, 41 ve 90. maddeleri ile tanımlanan hakların ihlal edildiğinin ileri sürülmüş olduğu görülmektedir. Mahkeme, TMK 187. maddesinin AİHS'nin 8. maddesine (özel hayata ve aile hayatına saygı) ve 14. maddesine (cinsiyete dayalı ayrımcılık yasağı) aykırı olduğu sonucuna varmıştır. Ayrıca Türkiye, cinsiyetler arası eşitlik ve cinsiyete dayalı ayrımcılığın engellenmesiyle ilgili hususlarla alakalı uluslararası sözleşmeleri imzalamıştır. Anayasa Mahkemesi verdiği kararda, Anayasa'nın 17. maddesini göz önünde tutarak uyuşmazlığı karara bağlayan mahkemelerin AİHM ve diğer Uluslararası İnsan Hakları Anlaşmaları ile çatışan TMK m.187 hükümünü kararlarına esas almayarak, başvuru konusu uyuşmazlık açısından Anayasa'nın 90. maddesi uyarınca uygulanması gereken uluslararası sözleşme hükümlerini dikkate alması gerektiği sonucuna ulaşmıştır.^[58]

2. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları

a) Ünal Tekeli Türkiye davası (AİHM 4. Dairesi, Başvuru no: 29865/96, 16 Kasım 2004 tarihli)

Başvurucu, Türk yasaları tarafından erkeklerin kendi soyadlarını kullanmasına izin verilmesine karşın; kadının evlendikten sonra kızkılık soyadını kullanmasına izin verilmemesinin cinsiyete dayalı ayrımcılık olduğunu ileri sürmüştür ve AİHM, AİHS'nin "Özel ve aile hayatına saygı hakkı" kenar başlıklı 8. maddesinin isimlere dair net bir hüküm getirmediğini; ancak yine de bir kimlik belirleme ve aile bağı aracı olarak insanın isminin özel ve aile yaşamını etkilediği; dolayısıyla şikâyet konusunun Sözleşme'nin 8. maddesi kapsamında yer aldığını belirtmiştir. AİHM, Avrupa Konseyi'ne üye devletlerde, eşlerin "aile adı" seçiminde eşit haklara sahip olduklarını; Türkiye'nin evlenen kadının otomatik olarak soyadını değiştirmesini yasalarla öngören tek ülke olduğunu; evlenince soyadını değiştirmek istemeyen

[57] **Dural / Ögüz / Gümüş**, s. 159.; **Kılıçoğlu**, s. 219. Aynı yönde AYM 2013/4439 başvuru no'lu 06.03.2014 tarihli bireysel başvuru kararı (25.04.2014 tarih ve 28982 sayılı RG); AYM 2014/5836 başvuru no'lu 16.04.2015 tarihli bireysel başvuru kararı (11.07.2015 tarih ve 29413 sayılı RG).

[58] **Öztaş**, *Aile Hukuku*, s. 211-212.

kadınların çıkarlarının dikkate alınmamış olduğunu belirtmiş; Türkiye’de Kasım 2001’de yapılan Medeni Kanun değişikliğinin amacı ailede eşleri eşit haklara sahip konuma getirmek olduğu halde, evlendikten sonraki aile adına yönelik, kadınları kocalarının soyadlarını almaya zorlayan kuralların değiştirilmemesinin hiçbir haklı gerekçesi olamayacağını ileri sürmüştür. AİHM, söz konusu farklı muamelenin başvuranın talebi doğrultusunda 14. maddeyle birlikte düşünüldüğünde Sözleşme’nin 8. maddesine aykırı olduğuna karar vermiştir.^[59] AİHS 14. madde: “*Bu Sözleşmede tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya diğer görüşler, ulusal veya sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensupluk, servet, doğum veya herhangi başka bir durum bakımında hiçbir ayrımcılık yapılmadan sağlanır.*” şeklindedir.

b) Leventoğlu Abdulkadiroğlu Türkiye davası (AİHM 2. Dairesi, Başvuru no: 7971/07, 28 Mayıs 2013 tarihli)

Başvurucu, ulusal mahkemelerin kendi kızlık soyadını kullanmasına izin vermeyi reddetmesinin Sözleşme’nin 8. maddesinde düzenlenen özel hayata saygı hakkına haksız bir müdahale oluşturduğunu iddia etmiş; Türk Hukukunun evli erkeklerin kendi soyadını taşımasına izin verirken, evli kadınlara bu hakkı vermemesinin cinsiyet ayrımcılığı oluşturduğunu ve Sözleşme’nin 14. maddesine aykırı olduğunu ileri sürmüştür. AİHM, “Ünal – Tekeli Türkiye Davası” na da atıf yapmak suretiyle; benzer durumda bulunan kişiler (evli erkek ve evli kadın) arasında cinsiyete dayalı muamele farklılığı olduğu için Sözleşme’nin 14. maddesinin 8. madde ile birlikte ihlalinin söz konusu olduğuna karar vermiştir.

c) Tanbay Tüten Türkiye davası (AİHM 2. Dairesi, Başvuru no: 38249/09, 10 Aralık 2013 tarihli)

Bu davada da aynı şekilde başvuru konularının benzerliğinden ötürü “Ünal – Tekeli Türkiye Davası” na atıf yapan AİHM, Sözleşme’nin 8. maddesiyle bağlantılı olarak 14. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir.^[60]

[59] Altunel, s. 185.; Moroğlu, *Kadının Kimlik Sorunu ‘Kadının Soyadı’*, s. 264-266.

[60] Altunel, s. 186.

3. Yargıtay Kararları

a) Yargıtay İkinci Hukuk Dairesinin 8.06.2012 tarihli Kararı (2011/7737 E.-2012/16695 K.)

Yargıtay'ın bu kararında, evli kadının, kocasının soyadını taşımak zorunda olduğu; yalnızca evlenmeden önceki soyadını kullanmasının yasal olarak mümkün olmadığı ifade edilmiştir.^[61]

[61] **Altunel**, s. 184. Kararda bu durum, "...Mahkemece verilen karar, evli kadının soyadında değişikliğe ilişkindir. Evli kadının soyadı, kocasına bağlı olarak değişebilir. Kocasının soyadında bir değişiklik olmadıkça evlenen kadın kocasının soyadını taşımak zorundadır. Yasal düzenleme böyledir (TMK madde 187). Evlilik boşanma veya iptal kararıyla sona ermedikçe evli kadının yalnızca evlenmeden önceki soyadını kullanması yasal olarak mümkün bulunmamaktadır. Anayasanın 10 uncu maddesinde 5170 sayılı Kanunla ve 41 inci maddesinde 4709 sayılı Yasa'yla yapılan değişikliklere rağmen Anayasa Mahkemesi, Türk Medeni Kanununun 187 nci maddesinde yer alan düzenlemeyi Anayasaya aykırı görmemiş, bu hükmün iptali için yapılan itiraz başvurusunu 10.03.2011 tarihli 2009/85 esas, 2011/49 karar sayılı kararıyla reddetmiştir (21.10.2011 tarihli 28091 sayılı Resmi Gazete). Anayasa Mahkemesi kararları, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzel kişileri bağlar (Anayasa madde 153/son). Yasa hükmü yürürlükte bulunduğunda mahkemenin yasal düzenlemeye aykırı düşecek şekilde karar tesis etmesi olanağı yoktur. Anayasanın 90 ıncı maddesine 5170 sayılı Kanunla ilave edilen, milletlerarası anlaşma hükümlerinin esas alınacağına ilişkin düzenleme "temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası anlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hüküm içermesi" hali için geçerlidir. Türkiye'nin taraf olduğu temel hak ve özgürlüklere ilişkin başta İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ile temel hak ve özgürlükleri düzenleyen diğer sözleşmelerde, evli kadının "evlenmeden önceki soyadını muhafaza edeceğine" ilişkin açık bir hüküm ve düzenleme bulunmamaktadır. Başka bir ifade ile "aynı konuda farklı hüküm" söz konusu değildir. İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi "Tekeli-Türkiye" kararında kişinin soyadını, özel hayatın kapsamında kabul etmiş, Türk Medeni Kanununun 187 nci maddesindeki düzenlemenin "evli kadına kocasının soyadını taşımayı dayattığını, bunun da soyadını seçme ve evlenmeden önceki soyadını muhafaza etme hakkını ortadan kaldırdığını" belirterek, yasal düzenlemenin Sözleşmenin 8 inci maddesinde düzenlenen "özel hayata" müdahale oluşturduğunu kabul ederek ihlal kararı vermiştir. Burada ihlale yol açan, ulusal mahkemelerin uygulaması veya yasa hükmünü yorum tarzı değil; yasal düzenlemenin bizatihi kendisidir. Bu düzenleme değiştirilmedikçe mahkemeler yasaya uygun karar vermekle yükümlüdür..." şeklinde açıklanmıştır. (Altunel, s. 184.) Aynı yönde karar için bkz: Y. 2HD'nin 14.07.2009 tarih, 2008/9258 E.- 2009/14043 K. sayılı kararı.

b) Yargıtay İkinci Hukuk Dairesinin 28.04.2015 tarihli Kararı (2014/20471 E.- 2015/8704 K.)

2015 yılında verilen bu kararda Y.2HD., “mesleki ve sosyal yaşam ortamında tanınabilirliği” ve “Türkiye Cumhuriyeti Devletinin tanıdığı AİHS, CEDAW, bunlara bağlı protokol ve tavsiye kararları hükümleri ile evlendikten sonra önceki soyadını kullanma hakkının korunması” gerekçelerine dayalı olarak kadının evlilik birliği devam ederken bekarlık soyadını kullanabilmesini kabul etmiştir.^[62]

c) Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun 30.09.2015 tarihli Kararı (2014/2-889 E.- 2015/2011 K.)

YHGK, AİHS ve diğer uluslararası insan hakları antlaşmaları ile çatışan 4721 sayılı Kanun’un 187. maddesinin karara esas alınmayarak, kızsık soyadının kullanılması talebinin AİHS’nin 8. ve Anayasa’nın 17. maddesi kapsamında bir insan hakkı olarak kabul edilip cinsiyete dayalı olarak bir ayrıma tabi tutulmaksızın erkek ve kadın arasında eşit şekilde uygulanması gerektiğinden kızsık soyadını kullanmak istemek için haklı bir gerekçenin bulunmasına ihtiyaç bulunmadığının kabulüne hükmetmiştir.^[63]

[62] **Dural / Ögüz / Gümüş**, s. 159. Kararın tam metni için bkz: www.kazanci.com.

[63] www.kazanci.com. YHGK’nun kararı, “*Dava, evlilik soyadının iptali ile evlilik birliği içinde kızsık soyadının kullanılması istemine ilişkindir. Her ne kadar Anayasa Mahkemesi Medeni Kanun’un 187. Maddesini Anayasa’ya aykırı bulmamışsa da usulüne uygun olarak yürürlüğe konulan temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası antlaşmalarda yer alan düzenlemeler kanun hükmünde olup hukukumuzda kanunlar ile temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası antlaşmalar arasında bir çeşit hiyerarşi ihdas edilmiş ve aralarında uyumsuzluk bulunması halinde antlaşmalara öncelik tanınacağı hüküm altına alınmıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin içtihatlarına göre, kişinin soyadı özel hayat kapsamında değerlendirilmiş ve evli kadının kocasının soyadını kullanma zorunluluğu özel hayata bir müdahale olarak kabul edilerek Medeni Kanun’un konuya ilişkin düzenlemesi Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 8. ve 14. maddelerine aykırı bulunmuştur. Buna göre, AİHS ve diğer uluslararası insan hakları antlaşmaları ile çatışan 4721 sayılı Kanun’un 187. maddesi karara esas alınmayarak, kızsık soyadının kullanılması talebi AİHS’nin 8. ve Anayasa’nın 17. maddesi kapsamında bir insan hakkı olarak kabul edilip cinsiyete dayalı olarak bir ayrıma tabi tutulmaksızın erkek ve kadın arasında eşit şekilde uygulanması gerektiğinden kızsık soyadını kullanmak istemek için haklı bir gerekçenin bulunmasına ihtiyaç bulunmadığının kabulü ile davacının isteminin kabulüne ilişkin yerel mahkeme kararının onanması gerekmiştir.*” şeklindedir. (www.kazanci.com)

D. Türk Medeni Kanunu'nun 187. Maddesinin Anayasa ve Uluslararası Hukuka Aykırılığı

1. Anayasaya Aykırılık

Evli kadının soyadına dair mevcut düzenleme, Anayasanın 2. maddesinde belirtilen “Hukuk Devleti İlkesi” ve 10. maddesinde öngörülen “Eşitlik İlkesi” ile birlikte değerlendirildiğinde; cinsiyete dayalı ayrımcılığa, eşitsizliğe ve adaletsizliğe sebep olmaktadır.^[64] Anayasanın 10. maddesinde 22.05.2004 tarihli ve 5170 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikle maddeye şu fıkra eklenmiştir: “*Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir...*”. Dolayısıyla Anayasada cinsler arası eşitlik güçlendirilmiştir.^[65] Bunlarla birlikte, Anayasanın kişilik haklarının korunmasına ilişkin “*herkes kişiliğine bağlı dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir*” şeklindeki 12. madde hükmüne de aykırılık söz konusudur.^[66]

“Soyadı” nı da kapsayan isim hakkının, kişinin “manevi varlığı” kapsamında olması sebebiyle evli kadının soyadına dair TMK'nın 187. maddesi, Anayasanın “*Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir*” şeklindeki 17. maddesine de aykırılık arz etmektedir.^[67]

Anayasanın 41. maddesi “*ailenin, eşler arasında eşitliğe dayandığını*” öngörmüştür ve 4721 sayılı Medeni Kanun değişikliğinin temel amaçlarından biri de ailede eşlerin eşit haklara sahip olmaları ilkesinin yerleştirilmesi ile kadın erkek eşitsizliğinin kaldırılması olduğundan TMK'nın 187. maddesi anayasal eşitlik ilkesine alenen aykırıdır.^[68]

Anayasanın 90. maddesinin 5. fıkrası uyarınca, uluslararası sözleşmeler, hukuk sistemimizin bir parçası olup, kanunlar gibi uygulanma özelliğine sahiptir. 1982 Anayasasının 90. maddesinin 5. fıkrasına 22.05.2004 tarihinde eklenen cümle ile temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşmelerin kanunlarla çatışması halinde, sözleşme hükümlerinin esas alınmasının zorunlu olduğu, yani bu anlaşmaların kanunlardan üstün

[64] Altunel, s. 192.

[65] Özbudun Ergun, Türk Anayasa Hukuku, Yetkin Yayıncılık, Gözden Geçirilmiş 13. Baskı, Ankara 2012, s. 154.

[66] Altunel, s. 192.

[67] Altunel, s. 192.

[68] Altunel, s. 193.

sayılacağı belirtilmiştir.^[69] “İsim hakkı” da kişilik haklarına dahil olan bir temel hak olduğundan Türkiye’nin tarafı olduğu uluslararası sözleşmeler; kadının, doğumla aldığı ve kişiliğinin ayrılmaz parçası haline gelen soyadını terk edip; kocasının soyadını almaya zorlanmasını yasaklamışken evli kadına kocanın soyadını almayı dayatan iç hukuk hükümlerinin halen uygulanmaya devam edilmesi; Anayasanın 90. maddesine aykırılık olduğunu gösterir.^[70]

2. Uluslararası Hukuka Aykırılık

a. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)ne Aykırılık

Evlenen kadının kocasının soyadını alma zorunluluğunu içeren iç hukuk düzenlemeleri, AİHS’nin 8. (Özel ve aile hayatına saygı) ve 14. (Ayrımcılık yasağı) maddelerine aykırıdır. Bununla birlikte 22.11.1984 tarihli 7 no’lu Protokol’ün “Eşler kendi aralarında ve çocuklarıyla ilişkilerinde, evlilikle ilgili, evlilik sırasında veya ayrıldıktan sonra, özel hukuk nitelikli haklara ve yükümlülüklerle eşit olarak sahiptirler” şeklindeki 5. maddesine de aykırılık söz konusudur.^[71]

b. Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW)ne Aykırılık

Esas itibariyle daha genel kapsamlı olan İnsan Hakları Sözleşmelerinin yanında somut olarak kadının insan haklarını yaşama geçirmek, kadınlara karşı var olan ayrımcılığı ortadan kaldırmak amacıyla düzenlenmiş olan CEDAW en kapsamlı ve en geniş katılımlı uluslararası sözleşme olup 23 Şubat 2012 tarihi itibariyle 187 ülkenin taraf olduğu sözleşmeyi Türkiye, 1985 yılında onaylamıştır.^[72]

Sözleşmenin 16. maddesinin I. fıkrasının g bendi doğrudan konuyla ilgili olup “*Taraf Devletler evlilik ve aile ilişkileri ile ilgili bütün konularda kadınlara karşı ayrımcılığı tasfiye etmek için gerekli her türlü tedbiri alır ve*

[69] Teziç Erdoğan, Anayasa Hukuku, Beta Basım, 14. Bası, İstanbul 2012, s. 13.; Altunel, s. 193.

[70] Altunel, s. 193-194.

[71] Altunel, s. 194.; Moroğlu, Kadının Kimlik Sorunu ‘Kadının Soyadı’, s. 258.; Moroğlu, Medeni Yasa’ya Göre Kadının Soyadı ve Bir Öneri, s. 1505.; Yılmaz, s.143.

[72] Moroğlu, Kadının Kimlik Sorunu ‘Kadının Soyadı’, s. 257.; Moroğlu, Medeni Yasa’ya Göre Kadının Soyadı ve Bir Öneri, s.1505.

özellikle erkeklerle kadınların eşitliğini öngören aşağıdaki hakları tanıır: g) Soyadı, meslek ve iş seçme hakları da dahil karı ve koca olarak aynı kişisel haklara sahip olma...” şeklindedir. Dolayısıyla Türkiye'nin taraf olduğu kadının soyadı konusunda eşlerin eşit haklara sahip olması ilkesine uyulması zorunluluğunu öngören CEDAW'a da aykırılık olduğu söylenebilir.^[73]

c. Medeni ve Siyasal Haklara Dair Uluslararası Sözleşmeye Aykırılık

Türkiye'nin 04.06.2003 tarihinde onayladığı, Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin 23/IV'üncü maddesi: “*Bu Sözleşme'ye taraf devletler, eşlerin evlenirken, evlilik süresince ve evliliğin sona ermesinde eşit hak ve sorumluluklara sahip olmalarını sağlamak için gerekli tedbirleri alacaklardır.*” şeklinde olduğundan bu sözleşmeye de aykırılık mevcuttur.^[74]

d. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi ve Parlamenter Meclisi Karar ve Tavsiyelerine Aykırılık

TMK m.187 değerlendirilirken, önemli olan diğer uluslararası hukuk belgeleri ise Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi ve Parlamenterler Meclisi Karar ve Tavsiyeleridir. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 27 Eylül 1978 tarihli Medeni Hukukta Eşlerin Eşitliğine dair 78 (37) numaralı kararının 6. paragrafında bazı üye Devletlerin kanuni düzenlemelerinde ve uygulamalarında, cinsiyete dayanan ayrımcılığın halen devam ettiği ön kabulü ile eşlerden birinin kendi soyadını değiştirerek diğerinin soyadını almasının zorunluluk olmaktan çıkarılması amacıyla kanuni bir düzenleme yapılması gerektiği belirtilmiştir. Bunun yanı sıra, Bakanlar Komitesinin 05 Şubat 1985 tarihli 85 (2) sayılı ve Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi'nin 28 Nisan 1995 tarih ve 1271 (1995) sayılı Kadın ve Erkek Arasındaki Soyadı Seçimi ve Ebeveynlerin Soyadlarının Çocuğa Geçmesi Konularında Ayrımcılığa Dair Tavsiye Kararları ile üye ülkelere “*Evlilikte ortak bir soyadının seçiminde eşler arasında tam bir eşitlik sağlanması*” tavsiye edilmiştir. Parlamenterler Meclisi'nin 24 Haziran 2007 tarih ve 1798 (2007) sayılı, Medeni Hukuk Alanında Cinslerin Eşitliği İlkesine Saygı Tavsiye Kararında ise, kadını

[73] Altunel, s. 195.; Moroğlu, *Kadının Kimlik Sorunu 'Kadının Soyadı'*, s. 258.; Moroğlu, *Medeni Yasa'ya Göre Kadının Soyadı ve Bir Öneri*, s. 1505.; Çakırca, s.157.

[74] Altunel, s.195.

kocasının soyadını taşıma zorunluluğu getirmesinin, “*kimliksizleştirilme*”nin bir türü olduğunu ifade edilmiştir.^[75]

III. TÜRK MEDENİ KANUNU’NUN 187. MADDESİ İLE İLGİLİ DEĞİŞİKLİK ÖNERİLERİ VE ŞAHSİ ÖNERİMİZ

Hatemi/Kalkan Oğuztürk’e göre, evli kadına sadece kızlık soyadını taşıma imkanının ya da kızlık soyadını evlilik birliğinin soyadı kılma imkanının tanınmaması cins ayrımcılığı veya eşitsizlik değildir. Soyadında kamu yararına ilişkin bir görev görülüyorsa, çağlar boyunca gelen alışkanlıklara da uygun olarak, toplum içinde kargaşaya neden olmaması için aile soyadı olarak erkek eşin soyadının alınması uygundur. Kadın eş, önceki soyadını da taşıyabildiğine göre onun manevi varlığını geliştirmesini engelleyecek hiçbir şey yoktur. Bu gereksiz tartışmalara son vermek için kadının -kendisi istemedikçe- kızlık soyadını dilediği takdirde de eşinin soyadını taşıyacağı şeklinde bir düzenleme de uygun görülebilir. Ancak çocuklar babanın soyadını taşımalıdır.^[76]

Zeytin’e göre, kadın ve erkeğin anlaşarak içlerinden birinin soyadını aile soyadı olarak seçmesi TMK’ya göre mümkün değildir. Ailenin soyadının belirlenmesine ilişkin kadın-erkek eşitliğine aykırı bu düzenlemenin tarafların aile soyadı konusunda anlaşamamaları hali şartına bağlanması daha yerinde olacaktır.^[77]

Abik’e göre, Türk Hukuku için ideal çözüm BGB 1355 kuralının daha liberal bir biçime getirilmesi ile sağlanacaktır. Abik, eşlerin ortak bir “aile adı” taşımalarını, bu hususta evlenmeden önce hangi adı seçecekleri konusunda anlaşmalarını; bu konuda bir tercih hakkı kullanmamışlar ise her iki eşin doğum adlarının birleşmesinden oluşan adın “aile adı” olarak kabul edilmesi gerektiği görüşünü benimsemiştir. Böylece hem evlilik soyadının ismin düzen fonksiyonunu görmeye devam etmesi hem de bildirimde bulunmama halinde çift soyadının kabulü nedeniyle eşit haklara sahip olma ilkesinin

[75] **Çakırca**, s. 157-158.

[76] **Hatemi Hüseyin / Kalkan Oğuztürk** Burcu, Aile Hukuku, Vedat Kitapçılık, 4. Bası, İstanbul 2014, s. 85-86.

[77] **Zeytin Zafer / Ergüne Ömer**, Türk Medeni Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Gözden Geçirilmiş 3. Baskı, Ankara 2017, s. 166.

korunması ve keza hem tek hem de çift ortak soyadıyla soyadının belli bir aileye aidiyet işlevinin korunması sağlanmış olacaktır.^[78]

Moroğlu’na göre, TMK m.187’nin başlığı “*aile adı*” olmalıdır ve madde şu şekilde değiştirilmelidir: “*Eşler, her biri evlilik öncesi soyadını kullanmaya devam etmek istemedikleri takdirde, evlendirme memuruna yapacakları yazılı bildirim ile ortak aile adı olarak erkeğin ya da kadının doğumla aldığı soyadını seçebilirler. Soyadı aile adı olarak seçilmeyen eş doğumla kazandığı soyadını aile adının önünde taşıyabilir. Eşler böyle bir seçimde bulunmamışlarsa kadın evlenmekle kocasının soyadını alır ve doğumla aldığı soyadını kocasının soyadının önünde taşır.*” Bu değişikliklerle eşlerin her birine kendi soyadlarını taşımaya devam etme imkanı verilmiş olacaktır. Bu imkanı kullanmak istemeyen eşlere aynı zamanda evlenirken “soyadını seçme hakkı verilmesi” eşlerin eşit haklara sahip olmaları ilkesine uygun düşecektir. Ortak aile adı seçmedikleri takdirde, evli kişilerin ortak soyadı kullanması anlayışını benimseyen görüşe uygun olarak kadın kocasının soyadını alacaktır. Evlenirken eşlerden birinin soyadının seçilmemiş olması günümüzde olduğu gibi, kocanın soyadının aile adı olarak kabul edilmiş olması anlamına gelecektir. Ayrıca, önerilen hükme göre kadın da doğumla kazandığı soyadını kaybetmeyeceğinden, bir kimlik sorunu yaşamaması önlenmiş olacaktır. Mevcut evlilikler için bir geçiş hükmü ile örneğin bir yıl süre tanınarak, isteyen eşlere bu süre içinde aile adı seçmeleri imkanı verilebilir. Medeni Kanun’un 187. maddesinde önerilen şekilde yapılacak bir değişiklik, aynı zamanda boşanma durumunda kadının soyadı ve çocuğun soyadı kurallarının da yeniden düzenlenmesini gerektirecektir.^[79]

Altunel’e göre, TMK m.187’nin başlığı “*Evlilikte soyadı*” veya “*Aile adı*” ya da “*Eşlerin soyadı*” olabilir. Madde metni ise şu şekilde olmalıdır: “1. *Evlilikte, eşler kendi soyadlarını kullanmaya devam ederler. Eşler dilerse, evlilik başvurusu sırasında veya nikâh merasiminde evlendirme memuruna beyanla ya da evlendikten itibaren 2 yıl içinde yerleşim yerindeki nüfus idaresine yapacakları yazılı başvuruyla ortaklaşa seçtikleri bir soyadını ‘aile adı’ olarak alabilirler. Seçilecek aile adı, eşlerden birinin soyadı veya başka bir soyadı olabilir. 2. Soyadı, ‘aile adı’ olarak seçilmeyen eş, aile adı için başvuru sırasında ya da sonradan nüfus idaresine yapacağı yazılı*

[78] **Abik**, s. 98-100.

[79] **Moroğlu**, *Kadının Kimlik Sorunu ‘Kadının Soyadı’*, s. 268.; **Moroğlu**, *Medeni Yasaya Göre Kadının Soyadı ve Bir Öneri*, s. 1510-1511.

başvuruyla kendi soyadını aile adının önüne ekleyerek kullanabilir.” Yapılacak değişiklikte; yürürlük tarihinden önce yapılan evlilikler açısından bir geçiş süreci tanınmalı; bu kategorideki eşler için de belli bir süre içinde (1 yıl gibi) yerleşim yerinin bağlı olduğu nüfus idaresine başvuru halinde, değişiklikle getirilen imkândan yararlanma hakkı verilmelidir. TMK 321. madde uyarınca çocuğun, babanın soyadını alması esastır. TMK 187.. maddede yapılacak değişiklik sonrası, “çocuğun soyadının ne olacağı” konusunda 321. madde için değişiklik önerisi ise şu şekildedir: “1. *Evlilik dışında doğan çocuk, annenin soyadını alır. Çocuğun annesi ile babası sonradan evlenir ve “aile adı” seçerlerse; ergin olmayan çocuğun soyadı, aile adıyla değişir; ergin olan çocuk ise, yerleşim yerinin bağlı olduğu nüfus idaresine başvurarak soyadını, aile adıyla değiştirebilir. 2. “Aile adı” belirlenmiş bir evlilikte doğan çocuklar, aile adını alır. Aile adı yoksa, doğumdan itibaren 1 ay içinde eşlerin ortak kararıyla annenin veya babanın soyadı seçilerek çocuğa verilir. Evlilikte doğacak çocuğun anne ya da babanın hangisinin soyadını alacağı seçimini, eşler evlilik başvurusu sırasında da yapabilir. Süresinde belirleme yapılmadığı takdirde; vesayet mahkemesi, soyadı seçme yetkisinin anneye veya babaya verilmesi yönünde takdir hakkı kullanır. İlk çocuğa verilen soyadı, sonraki çocuklar için de geçerli olacaktır.”^[80]*

14 Aralık 2011 tarihinde TBMM Başkanlığı’na sunulan 2/216 esas numaralı Türk Medeni Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi TMK m.187’yi değiştirmeyi amaçlamaktadır. Kanun Teklifi şöyledir: “*Kadın evlenmekle soyadını muhafaza eder. Ancak evlendirme memuruna veya daha sonra nüfus idaresine yapacağı yazılı başvuruyla soyadının arkasına kocasının soyadını da kullanabilir. Daha önce iki soyadı kullanan kadın, bu haktan yalnızca bir soyadı için yararlanabilir.*” Görüldüğü üzere, bu teklifte ortak aile adı zorunluluğu kalktığı gibi kadının evlendiğinde kendi soyadını taşıması kural olarak öngörülmüştür. Bununla birlikte kadına sadece doğumla kazandıkları soyadını kullanma hakkı tanınmamış; boşandıkları veya kaybettikleri eşlerinin soyadları ile tanınan ve bu soyadlarını değiştirmek istemeyen kadınlara da seçim hakkı tanınmıştır. Ancak evlendikten sonra sadece kocasının soyadını kullanmak isteyen kadınlara bir seçim hakkı tanınmamıştır. *Çakırca*’ya göre, tarafların iradesi ile şekillenmesi gereken

[80] Altunel, s. 197-198.

aile adı meselesinde kocanın soyadını ortak aile adı olarak taşıma imkanının tanınmaması isabetli değildir.^[81]

22.2.2013 tarihinde (2/1300 E. no) TBMM'ye sunulan kanun teklifinde ise TMK m.187'ye dair “*eşlerin soyadı*” başlıklı teklif metni: “*Eşler dilerse, evlenme sırasında ya da nüfus müdürlüğüne müracaatla; ortak bir soyadı belirleyebilir; eşlerden biri, diğerinin soyadını alabilir; eşler, önceki soyadının yanına diğer eşinin soyadını ya da ortak soyadını birlikte kullanabilir.*” Metinde, evlenen kadının sadece kendi soyadını taşımaya devam edip edemeyeceği hususu muğlak olsa da; madde gerekçesindeki “*eşlerin evlenmelerine rağmen, evlenme öncesindeki soyadlarını kullanmalarına imkân tanınmaktadır*” ifadesinden; eşlerin evlenmekle soyadını değiştirme zorunluluğunun olmadığı anlaşılmaktadır. Teklifte, “geçici madde” kapsamında, kanunun yayımı tarihinden itibaren 1 yıl içinde soyadını değiştirmek isteyen eşlerin, dilekçeyle yerleşim yeri nüfus müdürlüğüne müracaat edebilmeleri de öngörülmüştür. TMK m.321’de “*çocuğun soyadı*” başlıklı teklif metni: “*Çocuk, anne ve babasının soyadını alır. Çocuğun ikiden fazla soyadı olamaz. Eşler bir aile adı seçmez iseler, doğması muhtemel çocuklarının hangi eşin soyadını alacağını kararlaştırarak, bunu en geç evlenme başvurusunu yaptıkları tarihte yazılı olarak bildirirler. Aile adı tespit edilmediği ve muhtemel çocuğun soyadının hangi eşin soyadı olacağını eşlerce kararlaştırılmadığı durumlarda çocuk, annesinin soyadını alır.*” şeklindedir.^[82]

Kanımca, TMK m.187'nin başlığı “*Eşlerin soyadı*” şeklinde değiştirilmelidir. Madde metninde ise eşlerin, evlenmekle birlikte soyadlarında bir değişiklik olmayacağı; her eşin evlenmeden önce kullandığı soyadını muhafaza edeceği; ancak eşlerin aralarında anlaşıp nüfus müdürlüğüne yazılı olarak bildirmek suretiyle içlerinden birinin soyadını “aile adı” olarak belirleyebilecekleri ifade edilmelidir. Eşlerden birinin soyadının aile adı olarak kararlaştırılması durumunda, kendi soyadı aile adı olarak kararlaştırılmayan eş, evlenmeden önce kullandığı soyadını aile adının önünde kullanmayı talep edebilmelidir; daha önce iki soyadı kullanan eş, bu haktan sadece bir soyadı için yararlanabilmelidir. Evliliğin ölüm ya da boşanma gibi bir nedenle sona ermesi durumunda eşlerin soyadının ne olacağı konusunda ise, yukarıda

[81] Çakırca, s. 161-163.

[82] Altunel, s. 196-197.

ayrıntılı biçimde açıklanan *Alman Hukuku'ndaki Durumun* benimsenmesi gerektiğini düşünmekteyim. Çocuğun soyadının ne olacağı konusunda ise, *Altunel*'in görüşüne aynen katılmaktayım. Kanun'da bu yönde yapılacak bir düzenleme ile kadın-erkek eşitliği sağlanmış olacak; hayatın her alanında artık aktif olarak yer alan kadının medeni hal değişikliğine bağlı olarak soyadını değiştirme mecburiyetinin kalkmasıyla kişilik hakları içinde yer alan "isim hakkı" korunmuş olacak ve kadınlar sosyal hayatta yaşadıkları zorluklardan kurtulacaklardır.

SONUÇ

Tüm insanlar sahip oldukları kişiliğin bir unsuru olarak diğerlerinden ayırt edilmeyi sağlayan bir ad ve soyadına sahiptirler. Soyadı, belli bir ailenin bireylerini diğer ailenin bireylerinden ayırmaya yarayan, bir ailenin fertlerini birbirine bağlayan ve nesilden nesile geçen addır. Bir kişinin kimliğinin belirlenmesinde en önemli unsur olan soyadı, kişiye sıkı sıkıya bağlı olan kişilik haklarından biridir. Soyadının hukuki niteliğinin kişilik hakkı olması sebebiyle kişinin bu hakkından vazgeçmesi, devretmesi ve feragat etmesi mümkün değildir. Soyadı üzerindeki hak, mutlak haklardan olması sebebiyle herkese karşı ileri sürülebilir. Soyadı; soybağı, evlat edinme, idari karar, mahkeme kararı, seçme ya da evlenme yoluyla kazanılmaktadır.

Kadının soyadı konusunda öngörülen TMK m.187 emredici nitelikte bir düzenleme olup maddeye göre, "*Kadın, evlenmekle kocasının soyadını alır; ancak evlendirme memuruna veya daha sonra nüfus idaresine yapacağı yazılı başvuruyla kocasının soyadı önünde önceki soyadını da kullanabilir. Daha önce iki soyadı kullanan kadın, bu haktan sadece bir soyadı için yararlanabilir.*" TMK m.173'te ise boşanan kadının kişisel durumu düzenlenmiştir. Buna göre, "*Boşanma halinde kadın, evlenme ile kazandığı kişisel durumunu korur; ancak, evlenmeden önceki soyadını yeniden alır. Eğer kadın evlenmeden önce dul idiyse hakimden bekarlık soyadını taşımasına izin verilmesini isteyebilir. Kadının, boşandığı kocasının soyadını kullanmakta menfaati bulunduğu ve bunun kocaya bir zarar vermeyeceği ispatlanırsa, istemi üzerine hakim, kocasının soyadını taşımasına izin verir. Koca, koşulların değişmesi halinde bu iznin kaldırılmasını isteyebilir.*" TMK m.173'teki sorun boşanan kadınlarla; TMK m.187'deki sorun ise evlenen kadınların soyadı ile ilgilidir. Yıllarca kendi soyadı ile tanınmış, çevre edinmiş, şöhret olmuş kadın, evlenmekle kocasının soyadını almak zorunda kalmakta ve

resmi ya da özel kayıtlara kocasına ait soyadını bildirme zorunluluğu altında bırakılmaktadır. Fransız, Alman, İsviçre ve İspanya Hukuku gibi yabancı hukuklarda ise soyadı konusunda çok daha eşitlikçi bir tutumun benimsendiği ve bu yönde iç hukuk düzenlemelerinin oluşturulduğu görülmektedir.

AİHM, Türkiye'deki uygulama ile ilgili olarak AİHS'nin 8 ve 14. maddelerinin ihlal edildiği yönünde kararlar vermiş; AYM ve Yargıtay da son yıllarda AİHM ile benzer yönlerde kararlar vermeye başlamıştır. Özellikle Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun 30.09.2015 tarihli Kararı (2014/2-889 E.- 2015/2011 K.) kadının soyadı konusunda devrim niteliğinde bir karar olmuştur. Ülkemizde halihazırda yürürlükte olan kadının soyadı ile ilgili düzenleme, Anayasa'nın 2, 10, 12, 17, 41 ve 90. maddeleri ile AİHS'ne; CEDAW'a; Medeni ve Siyasal Haklara Dair Uluslararası Sözleşmeye ve Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi ve Parlamenter Meclisi Karar ve Tavsiyelerine aykırılık teşkil etmektedir.

TMK'nın 187. maddesinin değiştirilmesi hususunda pek çok hukukçu tarafından değişiklik önerileri getirilmiş ve TBMM'ne de çeşitli kanun teklifleri sunulmuştur. Şahsi kanaatim ise TMK m.187'nin başlığının “Eşlerin soyadı” şeklinde değiştirilmesi ve madde metninde eşlerin, evlenmekle birlikte soyadlarında bir değişiklik olmayacağını, her eşin evlenmeden önce kullandığı soyadını muhafaza edeceğinin, ancak eşlerin aralarında anlaşıp nüfus müdürlüğüne yazılı olarak bildirmek suretiyle içlerinden birinin soyadını “aile adı” olarak belirleyebileceklerinin ifade edilmesi gerektiği yönündedir. Eşlerden birinin soyadının aile adı olarak kararlaştırılması durumunda, kendi soyadı aile adı olarak kararlaştırılmayan eş, evlenmeden önce kullandığı soyadını aile adının önünde kullanmayı talep edebilmelidir; daha önce iki soyadı kullanan eş, bu haktan sadece bir soyadı için yararlanabilmelidir. Evliliğin ölüm ya da boşanma gibi bir nedenle sona ermesi durumunda eşlerin soyadının ne olacağı konusunda ise, eşler bir aile adı seçmişlerse sağ kalan veya boşanan eşin, evlenme yoluyla sahip olduğu aile adını koruyacağı fakat aile adını kullanma hakkına sahip olan taraf doğum yoluyla kazandığı soyadına ya da aile adını almadan önceki soyadına dönmek isterse bu arzusunu nüfus idaresine beyan edebileceği; bununla birlikte, aile adının da korunması isteniyorsa doğum yoluyla kazandığı soyadının ya da aile adının belirlenmesi sırasında sahip olunan soyadının, aile adının önüne ya da arkasına eklenecek kullanılmasının da mümkün olacağı şeklindeki *Alman Hukuku'ndaki Durumun* benimsenmesi gerektiğini düşünmekteyim. Çocuğun soyadının

ne olacağı konusunda ise, *Altunel*'in görüşüne aynen katılmaktayım. Yani, evlilik dışında doğan çocuk, annenin soyadını almalıdır. Çocuğun annesi ile babası sonradan evlenir ve “aile adı” seçerlerse; ergin olmayan çocuğun soyadı, aile adıyla değişmeli; ergin olan çocuk ise, yerleşim yerinin bağlı olduğu nüfus idaresine başvurarak soyadını, aile adıyla değiştirebilmelidir. “Aile adı” belirlenmiş bir evlilikte doğan çocuklar, aile adını almalı; aile adı yoksa, doğumdan itibaren 1 ay içinde eşlerin ortak kararıyla annenin veya babanın soyadı seçilerek çocuğa verilmelidir. Evlilikte doğacak çocuğun anne ya da babanın hangisinin soyadını alacağı seçimini, eşler evlilik başvurusu sırasında da yapabilmeli; süresinde belirleme yapılmadığı takdirde vesayet mahkemesi, soyadı seçme yetkisinin anneye veya babaya verilmesi yönünde takdir hakkı kullanmalıdır. İlk çocuğa verilen soyadı, sonraki çocuklar için de geçerli olmalıdır.

KAYNAKÇA

1. **ABİK** Yıldız (Ankara 2005), *Kadının Soyadı ve Buna Bağlı Olarak Çocuğunun Soyadı*, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı.
2. **ALTUNEL** Mesude (2015), “*Evli Kadının Soyadı*”, Adalet Dergisi, Sayı: 51, ss. 177-200.
3. **AYAN** Mehmet ve **AYAN** Nursen (Ankara 2016), *Kişiler Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Gözden Geçirilmiş 8.Baskı.
4. **ÇAKIRCA** Seda İrem (2012), “*Evli Kadının Soyadına İlişkin Güncel Gelişmelerin Değerlendirilmesi*”, İÜHFMD C. LXX, Sayı: 2, ss. 145-164.
5. **DURAL** Mustafa ve **ÖĞÜZ** Tufan (İstanbul 2016), *Kişiler Hukuku*, Filiz Kitabevi, 17. Baskı.
6. **DURAL** Mustafa, **ÖĞÜZ** Tufan ve **GÜMÜŞ** Mustafa Alper (İstanbul 2016), *Türk Özel Hukuku Cilt III Aile Hukuku*, Filiz Kitabevi, Gözden Geçirilmiş 12. Baskı.
7. **GENÇCAN** Ömer Uğur (Ankara 2016), *6100 Sayılı HMK Hükümlerine Göre Aile Mahkemesi Davaları*, Yetkin Yayıncılık, 2. Baskı.
8. **HATEMİ** Hüseyin ve **KALKAN OĞUZTÜRK** Burcu (İstanbul 2014), *Aile Hukuku*, Vedat Kitapçılık, 4. Bası.
9. **HELVACI** Serap ve **KOCABAŞ** Gediz (2015), “*Fransız, Alman, İsviçre ve Türk Hukuklarında Kadının Soyadı*”, MÜHFHAD Prof. Dr. Mehmet Akif Aydın’a Armağan Özel Sayı Cilt 21, Sayı: 2, ss. 615-644.
10. **İNAL** Nihat (Ankara 2016), *Ad Yaş Kişilik Cinsiyet Dernek Vakıf Davaları*, Bilge Yayınevi, 1. Baskı.
11. **KAYIHAN** Şaban ve **ÜNLÜTEPE** Mustafa (Ankara 2016), *Medeni Hukuk Bilgisi*, Seçkin Yayıncılık, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 3. Baskı.
12. **KILIÇOĞLU** Ahmet (Ankara 2015), *Aile Hukuku*, Turhan Kitabevi, 1. Baskı.

13. **KILIÇOĞLU YILMAZ** Kumru (2014), “*Kadının Bitmeyen Soyadı Sorunu*”, Ankara Barosu Dergisi, Sayı: 4, ss. 580-592.
14. **MOROĞLU** Nazan (2012), “*Kadının Kimlik Sorunu ‘Kadının Soyadı’*”, TBB Dergisi, Sayı: 99, ss. 245- 269.
15. **MOROĞLU** Nazan (2005), “*Medeni Yasa’ya Göre Kadının Soyadı ve Bir Öneri*”, İstanbul Barosu Dergisi, Sayı: 5, ss. 1492-1511.
16. **OĞUZMAN** Kemal, **SELİÇİ** Özer ve **OKTAY-ÖZDEMİR** Saibe (İstanbul 2012), *Kişiler Hukuku*, Filiz Kitabevi, Gözden Geçirilmiş ve Yenilenmiş 12. Baskı.
17. **ÖZBUDUN** Ergun (Ankara 2012), *Türk Anayasa Hukuku*, Yetkin Yayıncılık, Gözden Geçirilmiş 13. Baskı.
18. **ÖZTAN** Bilge (Ankara 2012), *Medeni Hukukun Temel Kavramları*, Turhan Kitabevi, 37. Bası.
19. **ÖZTAN** Bilge (Ankara 2015), *Aile Hukuku*, Turhan Kitabevi, 6. Bası.
20. **TEZİÇ** Erdoğan (İstanbul 2012), *Anayasa Hukuku*, Beta Basım, 14. Bası.
21. **YILMAZ** Merve (2012), “*Evli Kadının Soyadı*”, TAAD, Yıl:3 Sayı:10, ss. 129-151.
22. **ZEYTİN** Zafer ve **ÖMER** Ergün (Ankara 2017), *Türk Medeni Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Gözden Geçirilmiş 3. Baskı.

İNTERNET KAYNAKLARI

www.kazanci.com

www.mevzuat.gov.tr